

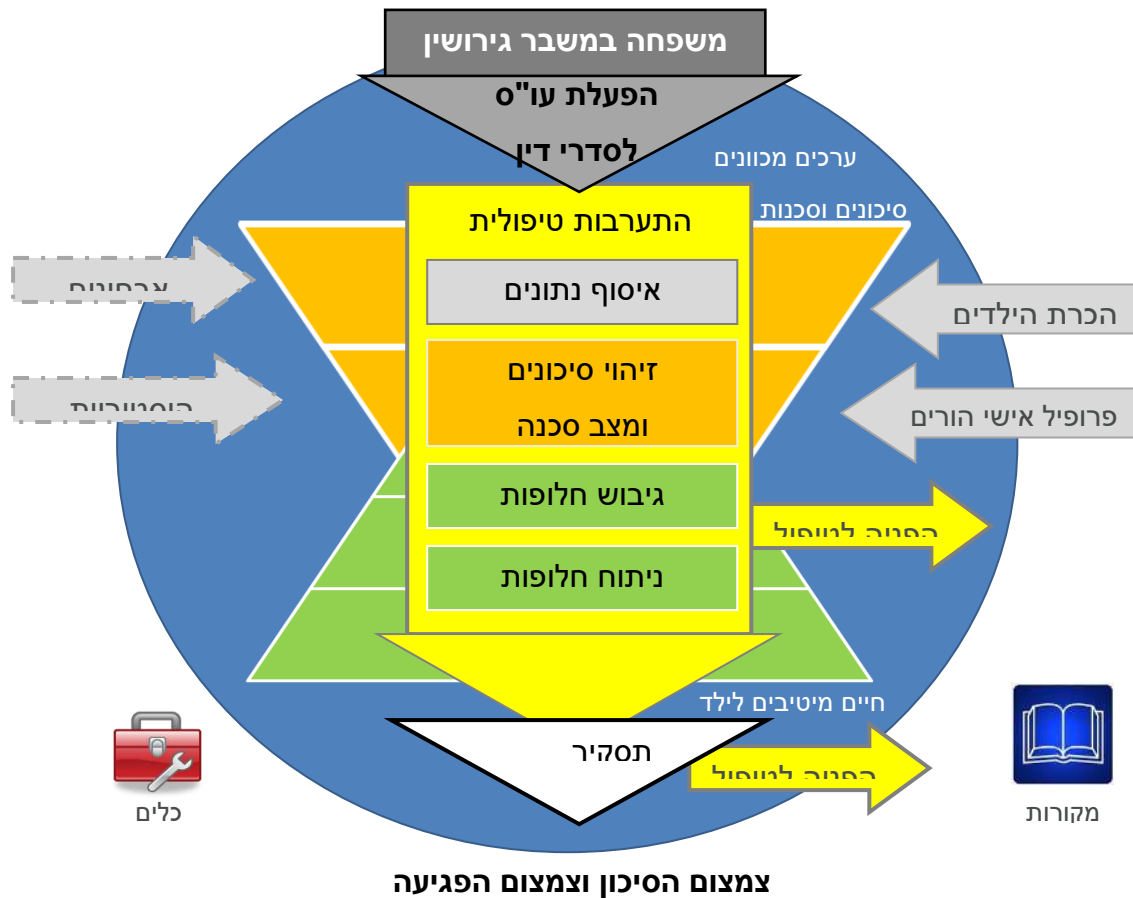
אבחון ילדים במצבי סיכון במשבר גירושין לצורך צמצום הפגיעה בהם

01/04/14

עו"סים לסדרי דין הנם עובדים סוציאליים העובדים ברשויות המקומיות ואשר עברו הכשרה ייחודית וקיבלו מינוי לתפקיד משר הרווחה. סמכויות פעילותו של עו"ס לענין סדרי דין נובעות מתוקף צו מערכאה שיפוטית (בלבד) או היועץ המשפטי לממשלה, תפקידם העיקרי לבצע הערכה מקצועית בסוגיות של משמורת זמני שהות של הילד עם הוריו.

בין היתר, הם עוסקים בהערכה כאשר ישנם ילדים הנמצאים, או שיש חשש שנמצאים, במצבי סיכון תחת משבר גירושין. הם מבצעים חקירה פסיכו-סוציאלית ומגבשים הערכה, שסופה הינה בכתובת דו"ח המכונה תסקיר, והמוגש לערכאה השיפוטית, מטרתו לסייע לערכאה השיפוטית לקבוע החלטות שיפוטיות תוך כדי צמצום הפגיעה הקיימת בילדים הנדונים.

מסמך זה מתאר את התורה המקצועית של מקרים אלו, מקרים בהם יש חשש כי ילדים תחת משבר גירושין נמצאים בסיכון. עיקרי התורה מתוארים בתרשים גרפי (מודל), ופרקי המסמך בהמשך ערוכים בהתאם למרכיבי המודל השונים. להלן המודל:

משרד הרווחה והשירותים החברתיים
שירות לרווחת הפרט והמשפחה- סדרי דין

התורה פותחה ונכתבה בשנת 2012 ע"י קבוצת למידה של השירות לרווחת הפרט והמשפחה – עו"סים לסדרי דין, בשיתוף מכון חרוב.

השתתפו:

סימונה שטיינמן, ע"ס ראשית לסדרי דין
אביטל פרידמן, מכון חרוב
אביטל ניר, שער הנגב
אביטל סופר, פיקוח מרכז
אורלי אוסטרמן, מחוז ירושלים
איה אלמוג, מכון חרוב
אלן קדוש, אשדוד
אתי גבאי, טבריה
אתי קיסוס, מחוז חיפה
מור גרי, מודיעין
נתנאל רחמים, אופקים
צהלה בוקר, ירושלים
שאדיה עונאללה, נצרת
שרון סמואל, בני ברק
מנחת הקבוצה ועורכת המסמך:

ד"ר מוריה לוי, ROM Knowledgware

תוכן עניינים:

4.....	משפחה במשבר גירושין - הפעלת עו"סים לסדרי דין.....
5.....	ערכים מכוונים בפעילות העו"סים לסדרי דין
6.....	התערבות טיפולית והפניה לטיפול.....
7.....	איסוף נתונים ללימוד מצב הילדים
9.....	הכרת הילדים
10.....	פרופיל אישי הורים
11.....	אבחונים פסיכו-דיאגנוסטיים
12.....	היסטוריית פניות
13.....	סיכונים וסכנות.....
16.....	זיהוי סיכונים ומצב סכנה.....
17.....	גיבוש חלופות
18.....	חיים מיטיבים לילד.....
21.....	תסקיר ממליץ.....
22.....	כלים.....
24.....	ביקור בית.....
27.....	מתווה שיחה אישית עם ילדים.....
33.....	שאלון לקבלת מידע מבית הספר.....
36.....	Checklist (רשימת תיוג) למקרים בהם יש לפנות לוועדת תסקירים.....
37.....	Checklist (רשימת תיוג) למקרים בהם יש לפנות לעו"ס חוק נוער.....
38.....	מקורות.....

משפחה במשבר גירושין

הפעלת עו"ס
לסדרי דין

משפחה במשבר גירושין - הפעלת עו"סים לסדרי דין

עו"סים לסדרי דין הנם עובדים סוציאליים העובדים ברשויות המקומיות ואשר עברו הכשרה ייחודית וקיבלו מינוי לתפקיד משר הרווחה.

עו"ס לסדרי דין יפעל בצו של ערכאה שיפוטית, במקרים של משפחות הנקלעות למשבר זוגי (פרידה וגירושין). ערכאות שיפוטיות פונות על פי רוב בעקבות אי הסכמות בין בני זוג, והשפעה מסכנת אפשרית על הילדים.

התסקיר, כולל איסוף נתונים (חקירה), אבחון, הערכה מקצועית והמלצות בסוגיות הורות לאור העיקרון של טובת הילד במגבלות המציאות הנתונה. התהליך יבוצע בשיתוף גורמים מטפלים נוספים.

במידה ויש חילוקי דעות מהותיים בין הגורמים המטפלים דנו, חילוקי הדעות יקבלו ביטוי בתסקיר, אך תוגש המלצה יחידה, כאשר ההחלטה הינה של העו"ס לסדרי דין.

את התסקיר מגיש העו"ס לסדרי דין לערכאה השיפוטית שביקשה אותו.

התסקיר ייכתב לאור ערכים מכוונים, כמפורט בסעיף הבא. פעילות לאור ערכים אלו תבטיח התנהלות ראויה ומכבדת, כפי שמגיע לכל ילד והורה עמו אנו עובדים.

[חזרה](#)

ערכים מכוונים בפעילות העו"סים לסדרי דין

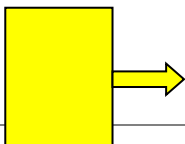
עו"סים לסדרי דין הנם בראש וראשונה עובדים סוציאליים ומטפלים.

בפעילותם הם עובדים בהתאם לערכים משותפים הכוללים:

1. כתיבת התסקיר הינה תהליך טיפולי מקצועי ולא מנהלתי חקירתי. אופן איסוף הנתונים, ההתייחסות למשפחה ודרך כתיבת המסמך אמורים לשקף תפיסה זו.
2. ילדים במשפחות החוות גירושין, הינם ילדים בפוטנציאל משמעותי לסיכון.
3. טובת הילד חייבת לעמוד בראש מעייניו של כותב התסקיר.
4. מאד קל להיגרר לדין בעשיית צדק להורים, אולם תפקידנו להתמקד בטובת הילד, ובזו בלבד.
5. באיסוף הנתונים וניתוח החלופות יש לתת את הדעת, תוך כדי זיהוי הסיכונים, לכוחות ההורים וחזקותיהם.
6. ניתוח היכולות ההוריות תתבססנה על העתיד, ולא רק על ההתנהלות בעבר, שנשמכה על הסכמה בין ההורים בתנאי חיים אחרים.
7. התהליך יבוצע תוך שקיפות מידע להורים ותוך כבוד לכל בני המשפחה.
8. התהליך יהיה רגיש תרבותית, תוך שמירה על טובת הילדים.
9. התהליך ייקח בחשבון את יכולות כל אחד מההורים לגופם, ללא עמדות סטריאוטיפיות.
10. בכתיבת התסקיר יש לזכור שאמנם הוא נכתב כהמלצה לשופט, אולם גם ההורים והילדים רשאים לעיין בתוכנו ויש לתת את הדעת על כך באופן ניסוח התכנים.

חזרה

שלבי הכנת התסקיר:
הקדמה-

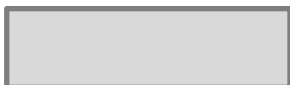
התערבות טיפולית והפניה לטיפול

עו"ס לסדרי דין העוסק בפעילות האבחון להכנת תסקיר (על כל שלביה), מבצע זאת כהתערבות טיפולית. זאת, תוך כדי בירור הנתונים ואיסוף המידע, כאשר הוא מתשאל את ההורים, הילדים והאחרים ומדבר עימם. הלה, גם תוך בחירת חלופות אפשריות וניתוחן, כאשר הבחירה נובעת גם ממשמעותן של חלופות אלו ככלי טיפולי לשינוי המצב ושיפורו. אם, לדוגמא, עו"ס לסדרי דין מגיע למסקנה כי שני ההורים אינם מספקים לילד את צרכיו, אולם באופן שאינו מסכן אותו בטווח הקצר, הוא יכול להמליץ על הסדר בו אחד ההורים מקבל משמורת על הילד, אולם זאת תוך התניה כי יפסיק להסית, ובמידה ולא ינהג כך, תילקח ממנו המשמורת ותועבר כולה להורה השני. התניה זו יכולה להוות כלי טיפולי שיחלץ את ההורה מהמצב אליו התדרדר ויחזירו למצב של הורה מיטיב. כמו כן, בסיום התסקיר, אך גם תוך כדי ביצועו, יכול ומחויב העו"ס לסדרי דין להמליץ על הפניית הילד ו/או ההורים, הנדרשים לכך, לטיפול.

[חזרה](#)

שלבי הכנת התסקיר:

איסוף נתונים ללימוד מצב הילדים

כדי לקבוע האם הילדים נתונים במצב סיכון, יש לאסוף נתונים על הילדים והוריהם.

המידע שייאסף יכלול:

המידע שמבררים	מקורות המידע	דרכי הבירור והחקירה
מצב הילדים וצורכיהם	הורים	יש לקיים שיחה עם ההורים ביחד ובנפרד; להוציא מקרים חריגים, יש לקיים את השיחה הראשונה ביחד, ורק אחר כך לקיים את השיחות בנפרד. בנוסף, יש לקיים מפגשים של כל אחד מן ההורים עם הילדים, ולהתרשם מן האינטראקציה בין ההורה וילדיו.
	הילדים עצמם	חייבת להתקיים שיחה עם כל אחד מהילדים (בהתאם לגילן) פירוט בפרק הבא- הכרת הילדים כמובן, בפגישה של ההורים והילדים המתוארת לעיל, ניתן ללמוד גם מהילדים על האינטראקציה עם הוריהם.
	מסגרת החינוך	יש לשים לב לקשר של כל אחד מההורים עם מסגרת החינוך כלי מצורף – שאלון לקבלת מידע על הילד
	גורמי טיפול רפואיים ¹	יש לבחון האם יש חשש להטיה. דרכים מסייעות לבירור: יוזם הפניה, משלם, האם המטפל פגש את שני ההורים
הורים: פרופיל אישי של הורים מיומנויות הוריות מענה לצרכי הילדים		ניתן לשאול שאלות מגוונות, כאשר יש לזכור את מטרות השאלות: (א) לימוד על התפקוד ההורי הנוכחי והפוטנציאלי (ב) לימוד על יכולת התקשורת בין ההורים לטובת הקשר עם הילדים (ג) בנוסף: יצירת אמון עם ההורים, ובמידת האפשר, הרגעת הרוחות כחלק מההתערבות הטיפולית. ניתן ללמוד רבות מהעבר על היכולות בהווה ובעתיד, אך יש להיזהר מיצירת קונספט על בסיס העבר, היות ואנשים יכולים להשתנות. יש להעביר את המסר לעצמנו ולהורים כי שני הדגשים החשובים בבירור הינם:

¹ טיפת חלב, רופא ילדים

<ul style="list-style-type: none"> • ההורות (ולא הזוגיות) • העתיד (ולא העבר) <p>עם כל הורה השיחה תהיה רק על התפקוד שלו, ולא על תפקוד ההורה השני. במידה ויש תלונה, בירור התלונה בשיחה משותפת (בהסתייגות מנושא פגיעות שבגינן עלולה להיפתח חקירה פלילית).</p> <p>כלים משלימים לבירור אמיתות הטענות:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הצעת חלופה לדרך הפעולה של בן הזוג- כיצד היה יכול לפעול? 2. בדיקת עקביות הטענה; ירידה לפרטים ובחינת שלמות הסיפור 3. בירור עובדתי, היכן שניתן, הבוחן האם יש כלל ממש בטענה 4. אימות מול גורם שלישי 5. היסטוריית פניות <p>יש לזכור כל העת, שאם הטענות לא קשורות לילדים ולתפקוד ההורי, אין זה מענייננו, ואין לעסוק בבירור הטענה.</p>		
---	--	--

הערות:

- ביקור בית יבוצע על פי ההנחיות ותוך מילוי הפרטים [בטופס ביקור בית](#)
- במקרים חריגים ייאספו נתונים ממקורות נוספים, הן משפחה מורחבת והן גורמים מקצועיים נוספים.

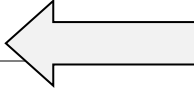
שלושת האתגרים המרכזיים העומדים בפני העו"ס לסדרי דין בשלב איסוף הנתונים הינם:

- א. נתונים סותרים הנובעים מאינטרסים של ההורים ומחוות דעת של מומחים מטעם שהופעלו ביוזמתם של כל אחד מן ההורים.
- ב. חשיבות ההתמקדות בטובת הילדים, ולא במצב הקונפליקט הזוגי.
- ג. חלון זמן קצר לביצוע המשימה.

[חזרה](#)

לצורך איסוף הנתונים יש לקחת בחשבון:

הכרת הילדים

אין ספק שהכרת הילדים הינה מרכזית, ולמרות זאת, אינה פשוטה כפי שהיה ניתן לצפות:

א. עולם המבוגרים: הכרת הילד נעשית גם דרך ההורים ומבוגרים נוספים, ואלו לא תמיד אובייקטיביים.

ב. קונפליקט נאמנויות: הילדים נמצאים בקונפליקט נאמנויות בין הוריהם, ולכן יתכן ויתקשו להביע דעה אוטנטית לגבי מצבם ורצונם.

ג. האבחנה בין רצון הילד וטובת הילד: כחלק מתהליך הכרת הילד, נשמעת דעתו לגבי רצונו בהסדר. טובת הילד אינה בהכרח רצונו, גם אם הוא סבור כך.

בשלב ראשון יתקיים מפגש אינטראקציה שבו עו"ס לסדרי דין נפגש עם אחד ההורים יחד עם הילדים, ורק בשלב שני יתקיים ראיון אישי עם כל אחד מהילדים בנפרד.

מעבר לאיסוף הנתונים על הילדים, כמתואר בפרק איסוף הנתונים לעיל, תמיד יתבצע ראיון שמטרתו הכרת הילדים והבנת הצרכים והסיכונים בפניהם הם ניצבים.

חשוב להכיר את הילד ברמה האישית ולא רק דרך עולם המבוגרים; חשוב להכיר כל ילד בשיחה אישית נפרדת, ולא עם אחרים.

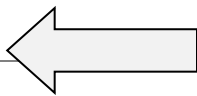
הראיון יכול לשלושה שלבים עיקריים:

1. פתיחה- יצירת אמון
2. ליבת השיחה- הכרת עולמו של הילד
3. סיום- סיכום וסגירה

כלי מצורף מתאר את [מתווה השיחה](#) ומפרט את שלושת השלבים לעיל.

[חזרה](#)

פרופיל אישי הורים

לפרופיל האישי, משפחתי חברתי של כל אחד מההורים השפעה על יכולתם לספק את צרכי ילדיהם. יש לבחון את הפרופיל של בני הזוג, תוך התמקדות בנושאים היכולים להשפיע על תפקודם ההורי:

מאפיינים אישיותיים שיש לבחון לגבי ההורים:

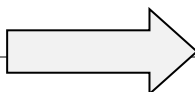
- גמישות- נוקשות/כפייתיות
- רוגע- חרדה
- אמינות- מניפולטיביות
- שליטה עצמית- אימפולסיביות
- שמחה- דכדוך
- אקטיביות- פסיביות
- שותפות- שתלטנות
- עצמאות- תלותיות
- נפרדות- סימביוזה
- יציבות/עקביות- כאוטיות
- יכולת היוועצות וקבלת סיוע

מידע נוסף שיש לברר לגבי ההורים:

- מצב רפואי; מגבלות
- התנהגויות

חזרה

אבחונים פסיכו-דיאגנוסטיים

כדי לתת הערכה מקצועית נסמכים העו"סים לסדרי דין, לעיתים, על אבחוני מומחים, לטובת:

- הערכת אישיות הורים
- קבלת תשובות על שאלות שחקירת עו"ס לסדרי דין לא מספקת

למרות היותם מומחים, יכולה להיות שונות בין הערכת מומחה למשנהו, ועל העו"ס לסדרי דין להפעיל שיקול דעת בבואו לקרוא את אבחון המומחה ולתת המלצה על פיה. במקרים לא מעטים, יכולה דעת המומחה להיות מוטה לטובת אחד הצדדים. למרות ששני ההורים נדרשים להסכים למומחה עליו נסמכים, יתכן ואחד ההורים דומיננטי יותר, ובחירת המומחים הינה בהתאם לרצונו, והתוצאות הרצויות על ידו. במקרים אלו, הפעלת שיקול הדעת והזהירות, חשובים שבעתיים. במידת הצורך ניתן להיעזר לא רק באבחונים קודמים, אם כי גם לשלוח ילד ו/או הוריו לאבחון עדכני לבחינת תפקוד. יש כמובן לקחת בחשבון את חלון הזמן המצומצם.

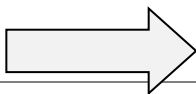
המלצות:

- ✓ יש להתייעץ עם פקיד הסעד המחוזי בעניין הפנייה לחוות דעת מומחה נוספת.
- ✓ יש להגדיר במדויק מה המידע האישיותי החסר לנו לגיבוש המלצה.
- ✓ יש להגדיר במדויק את השאלות הדרושות למאבחן ולבדוק עם המאבחן האם יש באפשרות האבחון לתת מענה לשאלות.

יש לזכור:

אבחון פסיכו-דיאגנוסטי אינו חלופה לתסקיר אלא משמש כאבחון משלים לצורך גיבוש המלצות.

חזרה

היסטוריית פניות

כאשר ישנה היסטוריה של פניות קודמות לרווחה, יכול הדבר להצביע על רמת סיכון גבוהה יותר, או לחילופין על מצב של האשמות שווא, בהתאם לרקע הפניות.

יש לתת את הדעת במיוחד למצבים הבאים:

רמת סיכון גבוהה:

- ילדים שהיו לגביהם פניות בעבר לגבי היותם בסיכון
- ילדים שנפגעו מאלימות

חשד להאשמות שווא:

- הורים שהתלוננו על בן/ת הזוג בעבר מספר פעמים, אך ללא תוצאות.

חזרה

סיכונים וסכנות

ילדים, שהוריהם מתגרשים, עלולים להיות נתונים לסיכונים וסכנות:

גורמים אפשריים לסיכון

מצבי הסיכון

תסמינים

סכנות

גורמים אפשריים לסיכון:

גורמים אפשריים למצבי סיכון לילדים בעת משבר גירושין/פרידה:

1. קונפליקט זוגי לא פתור המשפיע על הורות, ויכול לנבוע ממגוון סיבות (שלעיתים גם כרוכות

זו בזו):

- משבר אמון (לדוגמא מבגידת אחד בני הזוג)
- כלכלי
- שינוי דתי/ערכי/חינוכי משמעותי בתפיסות אחד ההורים
- אלימות
- סרבנות גט
- היעדר עיבוד רגשי של הפרידה
- רצון לנקמות

ועוד.

2. קונפליקט נאמנויות של הילדים היכול לנבוע ממגוון גורמים, העיקריים שבהם:

- חשיפת הילדים להכפשות של הורה אחד על האחר
- חשיפת הילדים לדרישת אחד ההורים ל"לקיחת צד"
- פערים משמעותיים בין אורח החיים המתנהל אצל כל אחד מההורים (דתי, זהות מינית, לאום וכו')
- התערבות המשפחה המורחבת בקונפליקט

3. אי ודאות משמעותית (לאורך זמן), ההיבטים העיקריים שבהם:

- מאבקי משמורת מתמשכים (מעל שנה)

- מאבקים על חלוקת זמני שהות של הילדים עם כל אחד מההורים
 - שינוי אפשרי במקום מגורים, מקום לימודים, חוגים וחברים
4. מרחק גיאוגרפי בין מגורי ההורים וההשלכות על הילדים: נסיעות, הסתובבות במקומות ציבוריים ועוד.
5. פרופיל אישיותי של ההורים (מחלות נפש, הפרעות נוירולוגיות, הפרעות אישיות ועוד).

מצבי סיכון:

מצבים בהם הילד נמצא בסיכון גבוה ויכולים להוביל למצבי סכנה לילדים:

1. ילדים תחת מצב של האשמות שווא
 2. ילדים החווים אלימות מצד הוריהם
 3. ילדים בניכור הורי ו/או סרבנות קשר ו/או עקירה משורשים
 4. ילדים הוריים ('ילדים המתפקדים כהורים לאחיהם או הוריהם)
 5. ילדים מוזנחים פיזית, חינוכית, מוסרית, רפואית ו/או רגשית
 6. ילדים החשופים לאלימות במשפחה
 7. ילדים תחת סחיטה רגשית והסתות
 8. ילדים שאינם מקבלים סמכות (הורית או בכלל)
 9. ילדים מרצים
 10. ילדים בקשר סימביוטי עם אחד ההורים
 11. נתק בין אחים כתוצאה ממשמורת מפרידה
 12. ילדים שהוריהם במצב רגשי בו הם יכולים לפגוע בילד, ככלי לפגיעה בבן הזוג
- מצב זה קשה לאיתור, ואם יש חשד, יש להתייעץ עם הפיקוח ולהפנות את ההורים לוועדה להערכת פוטנציאל מסוכנות.

תסמינים:

התוצאות תבאנה לידי ביטוי בבעיות וסימפטומים מגוונים (תופעות והתנהגויות), דוגמת:

1. חוות דעת מומחה כתובה לגבי דיכאון ו/או חרדה
2. הערכה עצמית נמוכה
3. בעיות משמעת בבית או במסגרות
4. ביטויי ניתוק קיצוניים מאחד ההורים או מהשורשים המשפחתיים (מצביע על פגיעה בזהות)
5. פגיעה בתהליך ההתקשרות (בעיקר לפעוטות)
6. מופנמות יתר; הסתגרות; צמצום והימנעות מפעילות
7. תגובות רגשיות קיצוניות
8. חוסר רוגע קיצוני
9. בעיות חברתיות
10. אלימות של הילד; קורבנות אלימות
11. תחלואת יתר
12. התמכרויות

13. התנהגויות מיניות לא מותאמות
14. הפרעות אכילה; הפרעות שינה
15. הרטבה; הצטאות (אנקופרזיס)
16. גמגום, טיקים, תלישת שערות (טריכלטומניה)
17. פגיעה ברמת הלימודים; נשירה מהלימודים
18. גניבות/התנהגויות עברייניות

סכנות:

התייחסות לסכנות תכלול בין היתר:

- ניסיונות אובדנות
- פגיעה עצמית
- פגיעה מינית
- התקפים פסיכויטיים
- אלימות / עבריינות
- חטיפה של הורה מסכן

כאשר מעריכים את הסיכון, יש לקחת בחשבון:

- משך הזמן בו התסמין מופיע
- תדירות התסמין
- עוצמת התסמין
- עיתוי הופעת התסמין (מיקום הופעתו; הופעתו ביחס לפרידה בכלל ולמשבר קונקרטי בפרט)

הערות:

1. לעיתים התסמינים החיצוניים אינם נראים לעין, גם אם הילד נמצא במצב סיכון, ויבואו לידי ביטוי מוחצן רק בשלב מאוחר יותר, לאחר כתיבת התסקיר.
יש על כן, להיות רגישים ולבחון את כלל המדדים השונים, ולא להסתפק בנראה לעין במבט ראשון, במיוחד כאשר רמת הקונפליקט גבוהה.
2. כאשר הבעיות הינן פיזיות (דוגמת הרטבה), יש לשלול בעיה אורגנית.
3. כאשר ישנם ילדים בעלי צרכים מיוחדים, יש לזכור שהם פגיעים יותר לסיכונים.
4. בכל מקרה, היות ולכל אחד מההורים יש אינטרסים, הרי שהדיווח על הבעיות אינו אחיד ע"י שני ההורים וההערכות המקצועיות שהם מביאים איתם. על העו"ס מוטלת האחריות למצוא את האמת האובייקטיבית, במידת האפשר, בתוך סבך המידע (לעיתים הסותר) הנמסר להם.

חזרה

זיהוי סיכונים ומצב סכנה

לאחר איסוף הנתונים והצעת החלופות המרכזיות, יש לזהות סיכונים וסכנה. יש לזהות את הסיכונים והסכנה בכלל, ואל מול החלופות המוצעות בפרט.

זיהוי סיכונים יכלול:

1. בחינה האם קיימים **גורמי סיכון** (קונפליקט זוגי לא פתור, קונפליקט נאמנויות וכו').
2. בחינה האם הילד נמצא במצב של **סיכון גבוה** (האשמות שווא, חווה אלימות וכו').
3. בחינה האם הילד מראה **סימפטומים** היכולים להעיד על בעיה (מופנמות יתר, חרדה וכו').

בחינת מצב סכנה:

4. בחינה האם הילד נמצא כעת **בסכנה** (פגיעה מינית, ניסיון אובדנות וכו').

זיהוי הסיכונים והסכנה יבוצע כחלק אינטגרלי מהאבחון וישולב בתסקיר משמורת וזמני שהות, על פי ארבעת הסעיפים המתוארים לעיל.

חזרה

גיבוש חלופות

בהתאם לאבחון מצבו של הילד, מצב הסיכון בה הוא נמצא והערכות המומחים, יש לבחון את החלופות השונות לטיפול ולהתאים את החלופה המיטבית לילד הספציפי הניצב בפני העו"ס לסדרי דין. יש לגבש חלופות עיקריות הלוקחות בחשבון:

משמורת: מגורי הילד

1. ילד במשמורת אצל אחד מהוריו
2. ילד במשמורת משותפת
3. ילד המתגורר אצל קרוב משפחה
4. עירוב בטיפול של עו"ס לחוק הנוער לצורך הוצאה ממשמורת (ילד במשפחת קרובים אחרת, העברה למוסדות; מציאת מסגרות מוסדות בכפרים בעדיפות על פני העיר)

זמני שהות: קביעת זמני שהות הילד עם כל אחד מהוריו

1. מפגשים פתוחים (מקובל פעמיים בשבוע, בצירוף ביקור סוף שבוע אחת לשבועיים)
2. מפגשים בפיקוח (במרכז קשר בליווי עו"ס).
3. נתק עם אחד ההורים או שניהם.

התערבות טיפולית לשיפור התקשורת בין ההורים, תקשורת ההורים עם הילדים ו/או האיזון הרגשי*

1. הדרכת הורים (ע"י עו"סים, אחיות, מתנדבים בארגונים)
 2. קבוצת טיפול תמיכה, קוגניטיבי דינמי קצר מועד
 3. טיפול במשפחה כיחידה אחת
 4. התערבות קבוצתית פסדו-חינוכית, קבוצות מתוכננות, מוגבלות בזמן, המכוונות לצמצום
 5. סדנאות להורים בתהליך הגירושין
 6. בניית תכניות ומסגרות חלופיות שיספקו להורים תמיכה מידע והכוונה
 7. תיאום הורי
- ועוד.

סיוע משלים למשפחה*

1. סיוע כספי ישיר או עקיף למשפחה
 2. סיוע במציאת מקום עבודה
- ועוד.

* בשותפות עם עו"ס המשפחה, ובהתאם לאפשרויות הקיימות ברשות.

חיים מיטיבים לילד

למרות שכל ילד הינו עולם ומלואו, ולכל ילד נרצה להתאים חיים מיטיבים עבורו הוא, על פי אופיו, מצבו, תרבותו וצרכיו, הרי שיש מספר קווים עקרוניים מנחים, בבחינת "אידיאלים" כלליים, שלאורם נבחן האם הם אכן מתאימים לילד במצבו, וניתן לקיימם:

להלן רשימת אידיאלים, אליה נהוג לשאוף. אלו בבחינת "חיים מיטיבים לילד":

1. שמירת שלומו של הילד ובריאותו; ביטחון; יציבות
2. מערכת יחסים מאוזנת בין ההורים לילדים; נשמרת המבניות המשפחתית של הפרדה בין הורים, ילדים ותפקידיהם השונים
3. שמירת הקשר של הילד עם כל אחד מהוריו, אחיו, והמשפחה המורחבת
4. השארתו של הילד בבית הוריו (אחד מהם או שניהם)
5. ניהול תקין של הקונפליקט בין ההורים (הקונפליקט נשאר בין ההורים ללא מעורבות הילדים)
6. תקשורת מכבדת בין ההורים
7. מודעות של ההורים לרגשות והצרכים הדיפרנציאליים של ילדיהם והכלתם; הבנת ההורים שלכל ילד יש צרכים ורגשות שונים, גם מאלו של ההורים, וגם, מאלו של אחיהם; לגיטימציה לצרכים ורגשות אלו של כל אחד מהילדים
8. זכות לחוויית ילדות
9. הורות טובה דיה: תפקוד הורי ותובנה הורית

ניתן להגדיר את האידיאלים המרכיבים את הגדרת "חיים מיטיבים" לילד על בסיס פירמידת הצרכים של מסלאו:

- מדרג 5: מימוש עצמי
- מדרג 4: ערך עצמי
- מדרג 3: שייכות ואהבה
- מדרג 2: ביטחון ונורמטיביות
- מדרג 1: צרכים פיזיולוגיים

אל מול כל מדרג בפירמידה המקורית של מסלאו, ניתן לרשום במקביל את החיים המיטיבים לילד, כדלהלן:

פירוט	חיים מיטיבים לילד	מדרג מסלאו
ילד שפנוי רגשית לחיות את חייו בהתאם לגילו, ועסוק בעולמו שלו כילד	זכות לחוויית ילדות	5. מימוש עצמי
תחושת ערך עצמי לילד הנובעת מהבנת ההורה את צרכי הילד (במובחן מצרכי ההורה) ומענה הולם לצרכים אלו (אמפטיה, תמיכה, הכלה, נפרדות ועוד)	רגישות הורית	4. תחושת ערך עצמי
קשר מספק ואוהב עם כל אחד מההורים. מעבר לקשר עם ההורים-	קשר מיטיב עם ההורים ונוספים	3. שייכות ואהבה

קשר עם אחים, משפחה מורחבת, סביבה וחברים		
קשר קבוע יציב של הילד עם כל אחד מהוריו. סדר יום קבוע; מקום מגורים יציב; מסגרת חינוכית וחברתית קבועה	ביטחון רגשי ויציבות	2. ביטחון ונורמטיביות
אוכל, קורת גג, מיטה, ביגוד, בריאות	שמירת שלומו של הילד ובריאותו	1. צרכים פיזיולוגיים

הערה: באופן טבעי- אידיאלים מסוימים יכולים להיות משויכים ליותר מרמה אחת של מסלוא.

פירמידת הצרכים של הילד תאובחן על פי מדרג זה של חיים מיטיבים לילד:

בכל תסקיר, העו"ס לסדרי דין יאבחן, לכל אחד מילדי המשפחה בנפרד, את הצרכים והחלופות, על פי ההנחיות להלן:

1. הערכה לגבי מצבו הכולל של הילד, ביחס לחיים המיטיבים (פירמידת הצרכים).
אם מזהים גורם סיכון היכול לגרום לסכנה מיידית לילד- יש להציפו בנפרד ובאופן בולט.
מיפוי היכולות ההוריות של כל הורה בנפרד, ביחס לצרכים אלו של הילד (מפורט בפרק לעיל).
2. גיבוש החלופות (מפורט בפרק לעיל).
3. בחינת הפערים של חיים מיטיבים לילד, בכל אחת מהחלופות, תוך הסתייעות בפירמידת הצרכים של מסלוא המותאמת לכאן. התייחסות לאופי הפגיעה- הפיכה או לטווח ארוך.
ההסתכלות היא תוך הבנת תהליך המשבר בו נתונים ההורים והערכת ההתנהלות וההתנהגות לעתיד.
4. העדפת חלופה בה הפער, אם קיים, נמצא במדרג גבוה יותר. ככל שהפגיעה ברמה בסיסית ונמוכה יותר, כך יש יותר סיכון לילד.
5. כתיבת המלצה בתסקיר (מפורט בפרק הבא).

חזרה

ניתוח חלופות

ניתוח החלופות והמלצה על חלופה מועדפת תבוצע כדלהלן:

- 1. מיפוי אל מול פירמידת הצרכים:** לכל חלופה ינותחו הפערים אל מול פירמידת הצרכים של מסלאו. אם למשל שתי החלופות הן מגורים אצל כל אחד מההורים וזמני שהות נרחבים אצל ההורה השני, ייבחן מהם הפערים ומה רמתם מבחינת פירמידת הצרכים של מסלאו. אם הורה אחד מזניח את הילד והילד סובל מבעיות אכילה הרי שיש כאן פגיעה בצרכים הפיזיולוגיים של הילד המוגדרים כרמה 1. אם אצל ההורה השני הילד חווה אי יציבות, הרי שיש כאן פגיעה ברמה 2- בטחון ונורמטיביות.
- 2. העדפת פערים במדרג גבוה:** אם ישנו פער בין החלופות מבחינת מדרג הצרכים, הרי שיש להעדיף את החלופה שבה הפערים הינם ברמה גבוהה יותר בפירמידה. למשל- אם הורה אחד פוגע בביטחון (2) והורה אחד פוגע בצרכים הפיזיולוגיים (1) יש להעדיף את החלופה הפוגעת בביטחון, וביתר מרכיבי התסקיר (זמני שהות, התערבות טיפולית, סיוע משלים), יש לבחון כיצד מקטינים את הפער שבחלופה המומלצת.
- 3. העדפת חלופה בה יש בעל פוטנציאל שיפור:** אם הפער בשתי החלופות הינו באותו מדרג ובעוצמה דומה (למשל מגורים אצל שני ההורים פוגעים כל אחד בביטחון ובנורמטיביות, כל אחד מהיבט אחר) יועדף הפתרון בו יש סיכויי שיפור גבוהים יותר. אם למשל הורה אחד בטיפול ומראה שינוי ושיפור, ואילו ההורה השני מסרב לטיפול, או הולך לטיפול אך אינו משתנה לאורך זמן, תועדף החלופה בה הוכח שיפור (או העו"ס מעריך כי פוטנציאל השיפור משמעותי יותר).
- 4. הסתכלות עתידית ולא רק הסתכלות על העבר; הסתכלות לטווח הארוך ולא טווח קצר (כאשר אין סכנה).**

פעמים רבות, גם לאחר הפעלת המנגנון לעיל לא ברורה חלופה מועדפת. במקרים אלו יש לבחון: אם הפערים שניהם ברמה 1 (צרכים פיזיולוגיים) יש לשקול יחד עם עו"ס לחוק נוער הוצאת הילד מהבית שכן יש חשש למצב סכנה לילד. אם הפערים שניהם מרמה 2 (ביטחון ונורמטיביות) יש להיעזר בכלי מבדיל (ראה נספח) ככלי תומך החלטה להעדפה. אם הפערים שניהם ברמה גבוהה יותר, כפי הנראה הילד לא בסיכון, ועו"ס לסדרי דין יפעיל שיקול דעת להמלצה, ללא הנחייה מכוונת.

חזרה

תסקיר ממליץ

- את ממצאיו והמלצותיו מסכם העו"ס לסדרי דין בתסקיר שמוגש לערכאה השיפוטית שבקשה אותו.
- התסקיר כולל עובדות, התרשמויות מקצועיות וחוות דעת האם תפקוד המשפחה נובע ממשבר זמני או ממאפייני אישיות ותפקוד קבועים, והוא כולל המלצות טיפוליות לטובת הקטין.
- במידה ויש חילוקי דעות מהותיים לגבי החלופה המומלצת בין הגורמים המטפלים, וחילוקי דעות אלו לא יושבו, יכיל התסקיר את הדעות השונות, אך תוגש המלצה יחידה, מקבל ההחלטה הינו העו"ס לסדרי דין.
- בסיום כתיבת התסקיר ישוחח העו"ס לסדרי דין עם ההורים ויסביר להם את ההמלצה.
- על העו"ס להכיר בכך, כי הערכאה השיפוטית עשויה לקבל באופן מלא/חלקי את המלצותיו, לבקש חקירה נוספת, או לדחות את ההמלצות לחלוטין. בנוסף, הערכאה עשויה להורות לעו"ס לסדרי דין להמשיך בהתערבות בשיתוף עם עובדים סוציאליים, עובדי סמך מקצועיים ואחרים כדי לסייע בהסדרה וקיום קשר בין הילדים והוריהם.

המלצת התסקיר תכלול התייחסות ל:

1. משמורת
2. זמני שהות באמצע שבוע, סופי שבוע, חגים וחופשים
3. דרכי התערבות טיפולית לשיפור התקשורת בין ההורים, הורים עם ילדיהם ו/או האיזון הרגשי
4. סיוע משלים למשפחה

סיכום:

בתהליך התסקיר אנו בוחנים את טובת הילד שמנחה אותנו בבחירת חלופה מיטבית.

חזרה

כלים

כדי להטמיע את מימוש התפיסה המקצועית בשטח, נדרשים כלים מסייעים. הכלים המוצעים מותאמים לשלבים השונים בתהליך העבודה עם הדיירים להגדרת ההצלחה ומעקב אחר מימושה. להלן רשימת הכלים תוך פירוט והסבר לכל כלי. הכלים עצמם מצורפים כנספחים.

שם הכלי	תסקיר משמורת זמני שהות
שלב	כלי תומך לכלל התהליך של ההתערבות הטיפולית
קהל יעד	עו"ס לסדרי דין
סוג הכלי	תבנית- פורמט אחיד
מתי להשתמש	כלי המלווה את כל שלבי העבודה
הרציונאל לכלי	הבטחת שיטתיות של התהליך, מיקוד וקבלת החלטה מיטבית

שם הכלי	טופס ביקור בית
שלב	הכרת הילדים והבנת תפקוד ההורים
קהל יעד	עו"ס לסדרי דין
סוג הכלי	טופס
מתי להשתמש	בביקור בית
הרציונאל לכלי	מסייע לתכנון נכון של זמן יקר זה, והתנהלות מתאימה במהלכו
קישור	טופס ביקור בית

שם הכלי	מתווה לשיחה אישית עם הילד
שלב	הכרת הילדים
קהל יעד	עו"ס לסדרי דין
סוג הכלי	מתווה לשיחה
מתי להשתמש	במפגש הכרת הילדים
הרציונאל לכלי	חשיבות השיחה עם הילד קריטית. חשוב לנהל נכון את השיחה כדי לרדת לעומק הבנת הילד, רצונותיו וצרכיו
קישור	מתווה לשיחה אישית עם הילד

שם הכלי	שאלון לקבלת מידע מהגן
שלב	הכרת הילדים
קהל יעד	גני ילדים
סוג הכלי	שאלון
מתי להשתמש	כחלק מאיסוף נתונים
הרציונאל לכלי	איסוף סדור ואחיד של הנתונים הנדרשים
	שאלון לקבלת מידע מהגן

שם הכלי	שאלון לקבלת מידע מביה"ס
שלב	הכרת הילדים
קהל יעד	מורים וצוות חינוכי בבתי ספר
סוג הכלי	שאלון
מתי להשתמש	כחלק מאיסוף נתונים
הרציונאל לכלי	איסוף סדור ואחיד של הנתונים הנדרשים
	שאלון לקבלת מידע מבית הספר
שם הכלי	מכתב נלווה לקבלת מידע מביה"ס
שלב	הכרת הילדים
קהל יעד	מורים וצוות חינוכי בבתי ספר
סוג הכלי	שאלון
מתי להשתמש	כחלק מאיסוף נתונים
הרציונאל לכלי	איסוף סדור ואחיד של הנתונים הנדרשים
	העברת חוות דעת לצורך עריכת תסקיר
שם הכלי	Checklist (רשימת תיוג) למקרים בהם יש לפנות לוועדת תסקירים
שלב	המלצה על חלופות
קהל יעד	עו"סים לסדרי דין
סוג הכלי	רשימת תיוג
מתי להשתמש	כאשר ישנו קושי בהחלטה ו/או במימוש סמכות
הרציונאל לכלי	מימוש תפקיד העו"ס
	Checklist פניה לוועדת תסקירים
שם הכלי	Checklist (רשימת תיוג) למקרים בהם יש לפנות לעו"ס חוק נוער
שלב	זיהוי סיכונים ומצב סכנה
קהל יעד	עו"סים לסדרי דין
סוג הכלי	רשימת תיוג
מתי להשתמש	כאשר מזהים סיכון לילד וסכנה שאינה בטיפול
הרציונאל לכלי	תפעול נכון של מנגנוני המשרד
	Checklist פניה לעו"ס חוק נוער

[חזרה](#)

ביקור בית

פרטי הביקור
תאריך:
שעת הביקור:
בית בו מבקרים (אב, אם, משותף, משמורן אחר):
בני משפחה ואחרים עימם נפגשו:
עו"ס שביצע את הביקור:

הערה: מועדים אופטימאליים בהם ניתן לצפות באופן התארגנות המשפחה וטקסים של שגרה הינם שעת חזרת הילדים ממסגרות לימודים וזמן ההתארגנות לארוחת ערב

מטרת הביקור
☐ פרט בדיקת התאמה פיזית
☐ פרט בדיקת תפקוד משפחתי
☐ אחר, פירוט:

הערה: יתכן מצב בו אין מטרה מוגדרת, כאשר הביקור נעשה כתוצאה מבקשה מפורשת של אחד מבני המשפחה, בדרך כלל בתחילת התהליך. במצב זה העו"ס חובש כובע של "צופה" בלבד.

הכנת הביקור
☐ פרט תיאום מוקדם עם המשפחה (עדיף שבוע מראש, עדיף למעט בביקורי פתע, ובוודאי לא פעם ראשונה)
☐ פרט על ההודעה למשפחה מי צריך להיות נוכח, ומי מבקשים שלא יהיה נכח
☐ הסבר מקדים להורים על מנת שיכינו את הילדים למפגש ויסבירו את תפקידו של עו"ס לסדרי דין

דגשים כלליים לביקור:

- קוד לבוש מותאם תרבותית
- אווירה מכבדת, נעימה ומאפשרת
- היעדר שיפוטיות
- תיעוד לאחר הפגישה ולא במהלכה

בתחילת השיחה יציג עו"ס לסדרי דין את עצמו בפני הילדים, כפי שסוכם עם ההורים מראש.

נושאי השיח עם הילדים		
נושא	מה נלמד	דגשים לשיחה
שגרת יום		<ul style="list-style-type: none"> • התארגנות בוקר • הורה שמחה בבית • מטפלת; שמרטפית • ארוחת צהריים • חוגים • תורנויות • ארוחת ערב • התארגנות לשינה • כיבוי אורות • הרגלי שינה
החדר בו דר הילד		<ul style="list-style-type: none"> • לבקש לראות • לבקש שהילד יראה מה שלו • לבקש שהילד יספר מה אוהב בחדר
חפצים- חלוקה בין בית האב והאם		<ul style="list-style-type: none"> • ביגוד • ספרי וציוד ביי"ס/גן • משחקים • כלי נגינה • חיות מחמד
קשר עם חברים		<ul style="list-style-type: none"> • האם מסגרת חדשה • האם וכמה חברים • מה יודעים על המצב • איפה נפגש איתם והאם מזמין חברים אליו הביתה
קשר עם המשפחה המורחבת		<ul style="list-style-type: none"> • ביקורים • קשר טלפוני • תמיכה
תחושות		<ul style="list-style-type: none"> • מה טוב בעקבות השינוי? מה לא? • האם יש אווירה רגועה יותר?

הערות:

- ✍ אמצעי דיבוב- לבקש לראות משחק אוהב, ציורים, יומנים/תמונות, ארון ממתקים
- ✍ שאלות שמחייבות פרטיות, תישאלנה במידת ההתאמה, ואחרת, בירור יידחה למפגש במשרד העו"ס

מסקנות		
מטרה	מה נלמד	דגשים לבחינה
התאמה פיזית		<ul style="list-style-type: none"> • בטיחות • ביגוד • ריהוט בסיסי • ריהוט מותאם גיל • ציוד חשמלי בסיסי • פרטיות
תפקוד משפחתי		<ul style="list-style-type: none"> • תפקידים • דינאמיקה • תקשורת
נוסף		

הערה: ממצאי הביקור יכולים לכלול, מעבר למטרות שהוגדרו מראש, גם התייחסות לסוגיות נוספות שעלו במהלך המפגש. במצב זה העו"ס חובש כובע "גמיש".

מתווה שיחה אישית עם ילדים

דגשים כלליים:

- ✓ לפני השיחה האישית עם הילד, רצוי לשקול לקיים את מפגשי האינטראקציה של הילדים עם שני הוריהם בביתם.
- ✓ יש להעדיף לקיים את השיחה האישית במשרד, או במרחב אובייקטיבי אחר. במידת האפשר- יש להעדיף חדר שמותאם לילדים.
- ✓ חשוב לקיים את השיחה באווירה רגועה, ניטראלית ככל הניתן, ועם זאת לייצר קשר אישי נעים; חשוב ליצור יחסי אמון וקרבה
- ✓ יש להתנהג עם הילד על פי אמות מידה טיפוליות, ולתת לו את ההתייחסות המכבדת המתאימה; יש לקרוא לילד בשמו.
- ✓ יש להתאים את השיחה לגיל הילד וליכולותיו הקוגניטיביות והרגשיות
- ✓ יש לוודא שלא פוגעים, תוך כדי השיחה, בסמכות ההורית.
- ✓ יש לתת את הדעת על תכנים שהילד אומר, ואיך לשקף אותם הלאה בלי לפגוע בו.

מסגרת זמן: שעה

- ✓ פתיחה- אמון: 15 דק'
- ✓ ליבת השיחה- הכרת עולם הילד: 30 דק'
- ✓ סיום- סיכום וסגירה: 15 דק'

מתווה למפגש:

הערכות לשיחה

- ✓ יש לתדרך את ההורים לפני השיחה, על כך שהילד ייכנס לבד
- ✓ כדאי לקבל את הילד מחוץ לדלת הכניסה לחדר, על מנת להימנע מכניסת מלווים
- ✓ מומלץ לאפשר לילד לבחור היכן וכיצד רוצה לשבת
- ✓ יש להבטיח אפשרות פרטיות לילד בזמן השיחה

פתיחה- אמון

שלב האמון משתנה לפי גיל המרואיין.

1. שלב האמון בגילאי 3-5:

להציג את עצמנו בדרך קצרה ופשוטה :

"שלום, שמי ... , תפקידי לדבר עם ילדים על דברים שקורים להם".

דרכים להשגת אמון בגילאים אלו:

- להתעניין בעולם התוכן של הילדים (כדורגל, נסיכות, תכניות טלוויזיה ועוד)
- לעשות דברים יחד עם הילד (קריאת ספר, משחק משותף, יצירה ועוד).

2. שלב האמון בגילאי 6-12:

להציג את עצמנו בדרך שכבר מבהירה כי אנו מתעניינים בצרכיהם:

"שלום, שמי ... , תפקידי לדבר עם ילדים שהוריהם נפרדים, ולהבין מה טוב ומתאים להם".

דרכים להשגת אמון בגילאים אלו:

- לדבר עם ילדים על רגשות (בשיחה, דרך ספר (רשימת ספרים בנספח), משחק (חלום-לי) ועוד).
 - להתעניין בשגרת יומם של הילדים (חוגים, תחביבים ועוד)
 - להתעניין בדמויות משמעותיות בעולם הילדים (הורים, משפחה מורחבת, חברים אמיתיים ודמיוניים ועוד).
- לחזק את הילד על שיתוף הפעולה, לתמוך בו ולהעצים אותו.

3. שלב האמון לילדים 13 ומעלה-

להציג את עצמנו ותפקידנו:

"שלום, שמי ... , אני עו"ס לסדרי דין. תפקידנו כעו"סים להתרשם ולתת חו"ד לבית המשפט

(או ערכאה אחרת). אנו נדבר כיצד הפרידה של ההורים משפיעה עליך (אם ההורים כבר

סיפרו קודם לכן). אני פה כדי לשמוע את שיש לך לומר".

דרכים להשגת אמון בגילאים אלו:

- שיחה כנה ואמיתית
- שמירה על אוטנטיות
- כבוד לנער/ה

יש לתת דגש בשלב לדרך השיחה, אפילו יותר מאשר תוכנה.

בכל טווחי הגילאים, אם הילד מצליח לזרום בשיחה, שלב האמון הצליח.

ליבת השיחה- הכרת עולמו של הילד

מטרה מרכזית: להבין טוב יותר את עולמו של הילד, מצבו, צרכיו ורצונותיו, בהקשר לפרידה.

מידע שחשוב ללמוד מהשיחה:

- בדיקת כוחות של הילד והסתגלותו לשינויים בחייו.
- הכרת השינויים שעוברים על הילד בגין הפרידה; כיצד הילד מושפע מפרידת ההורים
- מערכות יחסים של הילד לפני הפרידה ועכשיו: עם הוריו; עם האחים; עם המשפחה המורחבת; עם החברים.
- בירור האם הילד נמצא בסיכון (ראה פרק "סיכונים וסכנות" בתסקיר משמורת וזמני שהות)
- הבנת רצונותיו (הכנים) של הילד

כלים לשיחה:

בירור המידע ייעשה במשולב באופן ישיר ועקיף, כל זאת לפי התפתחות השיחה וזרימתה.

הבירור העקיף ייעשה באמצעים השלכתיים. דוגמאות לכלים אפשריים:

- שיחות על בעלי חיים
- שיחות דרך משחקים וספרים (רשימה מצורפת בנספח)
- אמצעי יצירה
- תמונות משפחתיות

דרכי התמודדות עם קשיים:

- ילד עם בעיות התפתחות/ צרכים מיוחדים- חשוב לבדוק לפני המפגש האם יש אבחנה שמלמדת על בעיית התפתחות, ללמוד אותה ואת השלכותיה לגבי דרכי התקשורת והתפקוד.
- ילדים אלו צריכים לפעמים אדם מוכר לידם, כמו חונך, מדריך או מלווה. מפגש משותף עם אחים יכול מאוד לסייע במידה ויש ילד עם צרכים מיוחדים במשפחה. האחים הרבה פעמים מספרים על שגרת חייו של הילד.
- ילד שאינו משתף- יש לזכור כי המטרה אינה להפיק את מירב המידע מהילד, אלא להבין יותר את עולמו של הילד, גם אם לא כל התשובות לשאלות יינתנו במהלך הראיון.
- ילד שמשדר התנגדות (באופן ישיר או עקיף)- יש לזהות ילדים אלו. ילדים שמתנגדים באופן עקיף, ירבו להשתמש בביטויים דוגמת "לא יודע", "לא זוכר", "לא בטוח" ויש לתת את הדעת שאולי מדובר בהתנגדות.
- יש לזהות את שפת הגוף של הילד ומה שהוא אולי מנסה להביע באמצעותה. צריך לנסות ולשקף לילד מה אנחנו חושבים שהוא חווה ולברר האומנם כך. חשוב לשאול איך אפשר לעזור לו.
- במהלך הראיון יש להיות רגישים להתנהגותו של הילד, ואם יש חשש שהראיון עלול להזיק לילד באופן ממשי, יש לשקול האם להמשיך ולהשלים את הראיון או לדווח על כך לביהמ"ש.

סיום- סיכום וסגירה

מטרות מרכזיות:

- לעדכן את הילד לגבי סיכום השיחה ולגבי ההמשך הצפוי
- לשקף לילד שגירושין הינם תהליך לא חריג, ואפילו שכיח; הילד אינו יחיד במצבו ובוודאי אינו האחראי לגירושין
- לשקף לילד את התחושות שהעלה בשיחה; לתת להם לגיטימציה
- לתת לילד לגיטימציה לעסוק בעולמו, ולא רק בקשיי הוריו
- להעביר לילד מסר של ביטחון, כאשר העו"ס הינו דמות מקצועית נוספת שיכולה לסייע לו
- להרגיע את הילד ולוודא שהוא לא נותר במצב נפשי רעוע כתוצאה מהשיחה
- לחזק את הילד, ולהודות לו על שיתוף הפעולה

יש לתת גם לילד לסכם, לשאול אותו איך הרגיש לפני השיחה ואיך מרגיש כעת.

משפט סגירה אפשרי:

לשאול את הילד: "האם יש לך משהו חשוב לומר לי?", האם יש משהו שאתה רוצה שאני אעביר?"

תאריך:

שאלון לקבלת מידע מהגן			
שם הילד		תאריך לידה	
שם האב		שם האם	
שם הגן		שם הגנת	

תפקוד הילד בגן

זמני הגעה לגן
הגעה עם הציוד הדרוש

לבוש

משמעת ועמידה בכללים

תפקוד חברתי

האם משתלב עם חבריו לגן?
מקומו ותפקודו בחברת הילדים

כן/לא פרט:

תפקוד רגשי

כיצד מתנהג במהלך שהותו
בגן (מצב-רוח)?
כיצד מתמודד במצבי תסכול?
האם משתף את צוות הגן
בנעשה בבית?

כן/לא פרט:

כן/לא פרט:

כן/לא אם כן במה מתבטאת?

האם ניתן להצביע על שינויים
במצבו בתקופה האחרונה?
האם להתרשמותך קיימת
מצוקה כלשהי אצל הילד?

קשר

	האב: מידת שתוף הפעולה והענות לדרישות הצוות
	האם: מידת שתוף הפעולה והענות לדרישות הצוות
	הקשר של הילד עם האב
	הקשר של הילד עם האם

אינפורמציה נוספת שברצונך לציין

	שם הגננת:
	תאריך:
	חתימה:

שאלון לקבלת מידע מבית הספר

תאריך:				
שם הילד	תאריך לידה	תעודת זהות		
שם האב	שם האם			
שם ביה"ס	כיתה	שם המחנכת	טלפון	

תפקוד הילד בביה"ס

הגעה בזמן
הגעה עם הציוד הדרוש
לבוש וניקיון
כללים ומשמעת
יחס לדמויות סמכותיות
הערות

הישגים לימודיים

הישגים לימודיים ביחס לרמת הכתה
הישגים לימודיים ביחס ליכולתו
מוטיבציה ללמידה
כושר ריכוז
הכנת שיעורי בית
ביצוע מטלות בכתה
שינויים בהישגים בתקופה האחרונה

תפקוד חברתי

השתלבות עם בני גיל/ חברים לכיתה
מקומו ותפקודו בחברת הילדים

תפקוד רגשי

כיצד מתמודד במצבי תסכול?

האם משתף את צוות ביה"ס

בנעשה בבית?

האם ניתן להצביע על שינויים

במצבו בתקופה האחרונה?

האם להתרשמותך קיימת

מצוקה כלשהי אצל הילד? במה

מתבטאת?

קשר עם המשפחה

קשר צוות ביה"ס עם האב

קשר צוות ביה"ס עם האם

מידת שתוף הפעולה עם ההורים

אינפורמציה נוספת שברצונך לציין

	שם המורה:
	תאריך:
	חתימה:

תאריך _____

לכבוד

שלום רב!

הנדון: הילד/ה _____
העברת חוות דעת לצורך עריכת תסקיר

בתוקף תפקידי כפקידת סעד לסדרי דין קיבלתי בקשת בית משפט לענייני משפחה / בית הדין הרבני לכתובת תסקיר (חוות דעת) בעניין השפחה. לשם כך עלי לקבל מידע גם על ילדי המשפחה. הצו הועבר אלי מתוקף חוק הסעד סדרי דין בענייני קטינים תשט"ו – סעיף 5. עפ"י חוק זה, וכמוצטט בהמשך, עליכם להעביר אלי כל מידע הנמצא ברשותכם על הילד/ה הנ"ל לצורך הכנת התסקיר. המסגרת החינוכית משמעותית ביותר בחייהם של הילדים ובה באים לידי ביטוי תחומים רבים. בשל היכרותכם את הילד על כישוריו, הישגיו, ומצבו הרגשי, חשובה לי מאוד חוות דעתכם.

שיתוף הפעולה שלכם חיוני ביותר, אבקשכם להעביר את הדו"ח בהקדם האפשרי.

" נושא תעודה זו מונה ע"י שר הרווחה כפקיד סעד והוא רשאי לצורך הכנת תסקירו להיכנס לכל מקום בו נמצא או עשוי להימצא הקטין... לחקור כל אדם שהוא סבור שיש לו ידיעות הנוגעות לקטין... וחייב הנחקר לענות לפקיד הסעד תשובות כנות ומלאות".
(ציטוט מחוק הסעד סדרי דין 1955).

תודה על שיתוף הפעולה.

בכבוד רב

עו"ס סדרי דין

(* מסמך זה נערך תחת אישור ויתור סודיות ובכפוף לחוק החסיון. החסיון בענייני זה חל גם על מקבל/ת המסמך, המתבקשים להקפיד על חובה וסיוג זה. המסמך מכיל מידע מוגן עפ"י חוק הגנת הפרטיות והמוסרם שלא כדין עובר עבירה.

Checklist (רשימת תיג) למקרים בהם יש לפנות לוועדת תסקירים

כאשר עו"ס לסדרי דין מתלבט לגבי האבחון, החלופה ו/או תכנית ההתערבות המומלצים:
יפנה למדריך צוות או למנהל לקבלת הדרכה.
במידה ואינם מגיעים לידי הכרעה, תופנה הסוגיה לוועדת תסקירים.

מקרים לפניה לוועדת תסקירים:

קושי ב-

- הכרעה לגבי חלופה מומלצת
- גיבוש תכנית טיפול הורית במקרים בהם יש ניכור הורי
- קבלת סמכות של העו"ס לסדרי דין ע"י המשפחה
- הפעלת סמכויות לפי סעיפים 19 ו- 68 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

Checklist (רשימת תיוג) למקרים בהם יש לפנות לעו"ס חוק נוער

כאשר עו"ס לסדרי דין מתרשם כי ישנו ילד הנמצא בסיכון / חשש לסכנה יש לשלב עו"ס לחוק הנוער.
דרך שילובו תהיה באחד משני אופנים:

- 1) כאשר יש חשש לסכנה מיידית- פניה ישירה לעו"ס חוק נוער
- 2) כאשר יש סיכון - הפניה לוועדת תכנון טיפול (יחד עם עו"ס משפחה, אם ישנו) וזו תשקול איך נכון לפעול.

מצבי סכנה מיידית (פניה ישירה לעו"ס חוק נוער):

- פגיעות מיניות
- פגיעות פיזיות
- איום בהתאבדות
- אשפוז/ צורך באשפוז בבית חולים פסיכיאטרי

שילוב של מצבי סיכון (פניה לוועדת תכנון טיפול):

- בריחה חוזרת ונשנית מבית הספר
- היעדרויות מהגן; אי הגעה לבית הספר; שיטוט
- חוסר תפקוד או התדרדרות משמעותית בתפקוד של הילד
- סימפטומים המלמדים על מצב רגשי קשה (דיכאון, חרדה וכו')
- התמכרויות
- התנהגות אנטיסוציאלית משמעותית

מקורות

להלן מקורות עליהן נסמכה התורה המקצועית, מעבר לידע המעשי שהוצג על ידי חברי קבוצת הלמידה:

1. אלדר- אבידן, ד. (2011). *בשם הילדים*. עם עובד. תל- אביב.
2. אלדר- אבידן, ד. וברנע, ח. (2002). *ילדי גירושין*. משרד החינוך, המנהל הפדגוגי. מחלקת פירסומים.
3. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2010), הודעה לעיתונות 'לקט נתונים לרגל יום הילד הבינלאומי 2010', 17.11.2010.
4. הרמל, י. וצור, ר. (2007). ילדים כקורבנות בהליכי פירוד וגירושין. שער חמישי. בתוך: הורוביץ, ד., בן- יהודה, . וחובב, מ. *התעללות והזנחה של ילדים בישראל*. אשלים. ירושלים.
5. שרון, ד. (1999). בתוך: הרמל, י'. אוגדן מאמרים וחוקים ופקידי סעד לסדרי דין. משרד העבודה והרווחה.
6. Amato PR. 2000. The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1269–1287.
7. Amato PR, Keith B. 1991. Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26–46.
8. Ben-Arieh, A. (2010). Developing indicators for child well-being in a changing context. In: McAuly, C. & Rose, W. *Child well-being: understanding children's lives*. Jessica Kingsley: London & Philadelphia.
9. Bjarnason, T., Bendtsen, P., Arnarsson, A. M., Borup, I., Iannotti, R. J., Lo'fstedt, P., Haapasalo, I., & Niclasen, B. (2012). Life satisfaction among children in different family structures: A comparative study of 36 western societies. *Children & Society*, 26, 51-62.
10. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge: Harvard University.

11. Cohen, O., & Finzi- Dotan, R. (2005). Parent- child relationships during the divorce process: From attachment theory and intergenerational perspective. *Contemporary Family Therapy*, 27, 81-99.
12. Fernandez, E. (2008). Psychosocial Wellbeing of Children in Care: A Longitudinal Study of Outcomes. *Child Indicators Research*, 1, 303–320.
13. Hetherington, E.M. (1999). Should we stay together for the sake of children? In E.M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (pp. 93-116). London: Lawrence Erlbaum Associates.
14. Hetherington, E.M. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood*, 10 (2), 217-236.
15. Schofield, G., & Beek, M. (2005). Risk and resilience in long-term foster-care. *British Journal of Social Work*, 35, 1-19.